

Aneta Drabek

Uniwersytet Śląski, Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego, Katowice

Magdalena Bemke-Świtilnik

Główny Instytut Górnictwa, Katowice

Polskie czasopisma naukowe w świetle wybranych elementów oceny stosowanych w międzynarodowych bazach danych

Streszczenie: Liczba wydawanych czasopism w skali globalnej rośnie z roku na rok. Każdego dnia powstają nowe czasopisma naukowe. Ambicją redaktorów jest tworzenie czasopism widocznych dla naukowców z całego świata. Funkcjonowanie czasopisma w międzynarodowym obiegu naukowym nieodzownie wiąże się z indeksowaniem go w multidyscyplinarnych bazach danych Scopus i/lub Web of Science Core Collection. Uwzględnienie czasopisma w jednej z tych baz dla wielu naukowców jest gwarantem jakości i rzetelności, zwłaszcza w kontekście odróżniania periodyków godnych zaufania od czasopism drapieżnych. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ogłosiło w 2019 r. listę 500 czasopism zakwalifikowanych do udziału w programie *Wsparcie dla czasopism naukowych*. Program jest skierowany do czasopism wysokiej jakości, w celu włączenia ich do międzynarodowego obiegu naukowego. W artykule przedstawiono analizę ilościową polskich czasopism biorących udział w programie *Wsparcie dla czasopism naukowych*, aby ustalić, czy spełniają one wybrane wymagania stawiane czasopismom aplikującym do Scopus i/lub Web of Science Core Collection. Analizę wykonano z wykorzystaniem prostej statystyki opisowej na podstawie 21 wybranych parametrów oceny wstępnej. Parametry te dotyczą czterech czynników, czyli profilu czasopisma, polityki czasopisma, podstawowych standardów wydawniczych i redakcyjnych oraz dostępu online. Głównym źródłem informacji były strony WWW czasopism. Z badań właściwych wyłączono 12 periodyków indeksowanych na bieżąco w bazach Scopus lub Web of Science Core Collection, 76 czasopism z ponad rocznym opóźnieniem wydawniczym i jeden periodyk niemający swojej strony internetowej. Czasopisma uwzględnione w badaniu ($N = 411$) ogólnie spełniły wymagania sformułowane w ramach oceny wstępnej. W toku gromadzenia danych napotkano jednak na wiele trudności i niuansów, które szczegółowo opisano w artykule. Wartością dodaną przeprowadzonego badania są rekomendacje przygotowane dla redaktorów i wydawców polskich czasopism.

Słowa kluczowe: czasopisma, ocena, parametry, Scopus, Web of Science Core Collection, *Wsparcie dla czasopism naukowych*

1. Wprowadzenie

Czasopisma to potężne narzędzia kształtujące kulturę komunikacji naukowej i stymulujące rozwój badań (Maruśi c, Maruśi c 2009, s. 146). O sukcesie czasopisma decyduje przede wszystkim wysoka jako c merytoryczna publikowanych treści. Nie sposób pomin c również innych czynników (finansowanie, terminowo c, indeksowanie w bazach danych itd.), które tworzą kompleks uwarunkowa w wpływucych na rozwój periodyków. Indeksowanie czasopism w międzynarodowych bazach danych można utosamia c ze stemplem jakości nadanym tym periodykom przez twórców bazy (Walker 2009, s. 177). W Polsce czasopisma naukowe są uwzględniane w wykazach przygotowywanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW). Historia wykazów czasopism punktowanych w Polsce liczy 20 lat. Pierwszy wykaz zosta  og szony w 1999 r. i była to lista czasopism oraz wydawnictw konferencyjnych przygotowana przez Komitet Bada w Naukowych. Wykazy czasopism punktowanych są instrumentem polityki naukowej, wykorzystywanym w ramach ewaluacji jednostek naukowych w Polsce, która jest prowadzona przez MNiSW w celu dystrybucji środków finansowych na działalnośc naukowo-badawczą tych jednostek. Nieintencjonalnym efektem prowadzonej dotychczas ewaluacji jednostek naukowych było zjawisko „punktozy” (Kulczycki 2017b), która w środowisku akademickim jest rozumiana jako nastawienie naukowców na realizowanie badań i publikowanie ich w taki sposób, aby otrzymac za to punkty. Konsekwencją „punktozy” było publikowanie dużej liczby artyku w w czasopismach z niską liczb  punktów MNiSW¹. Zjawisko to negatywnie wpływało na widoczno c dorobku polskich naukowców na arenie międzynarodowej, ponieważ w celu zgromadzenia jak najwyższej liczby punktów (ocena indywidualna pracowników, procedury awansowe) naukowcy często wybierali lokalne kanały komunikacji do publikacji wyników badań kosztem międzynarodowych. Czynnikiem sprzyjającym panującej „punktozie” była duża liczba polskich czasopism nieindeksowanych w bazie Web of Science Core Collection (WoS CC), umieszczonych w czci B wykazu (np. 3080 czasopism w czci B tzw. wykazu czasopism naukowych z 2017 r. będącego kumulacj  wykazów za lata 2013–2016). Nowe rozwiązania w systemie ewaluacji w ramach przeprowadzanej reformy nauki mają z jednej strony przeciwdzia c „punktozie”, z drugiej zaś premiowa c dojrzał

---

¹ Określenie „czasopisma nisko punktowane” przyjęto w przypadku tych periodyków, które w wyniku oceny czasopism prowadzonej przez MNiSW otrzymywały niższą liczb  punktów w porównaniu z czasopismami indeksowanymi w WoS CC. Periodyki te były umieszczane w czci B wykazu.

naukę, którą tworzą naukowcy publikujący mniej, ale w czasopismach wysokiej jakości. Dlatego zmieniono procedurę wyboru czasopism nieindeksowanych w międzynarodowych bazach danych, w celu umieszczenia ich w wykazie (dotychczas była to ankieta czasopism naukowych prowadzona przez MNiSW), i określono limit ich liczby (do 500 periodyków) (Rozporządzenie 2018a, 2018b). Wspomniane 500 czasopism to periodyki zakwalifikowane na podstawie konkursu ogłoszonego przez MNiSW w ramach programu *Wsparcie dla czasopism naukowych* (WCN). Program ten jest przeznaczony dla czasopism nieindeksowanych w międzynarodowych bazach danych Scopus i WoS CC, które mają szansę na uwzględnienie w tych bazach. Zakwalifikowanie czasopisma do udziału w programie wiąże się z otrzymaniem środków finansowych na doskonalenie jakości czasopisma, a w efekcie wprowadzeniem tytułu do międzynarodowego obiegu naukowego.

Temat czasopism naukowych jest intensywnie podejmowany od kilkadziesiąt lat, m.in. za sprawą upowszechnienia bibliograficznych baz danych i rankingów czasopism. Jednym z wątków dyskusji na łamach czasopism zagranicznych są problemy, z którymi borykają się redaktorzy małych periodyków z krajów nieanglojęzycznych, a także sposobów zwiększania międzynarodowej widoczności takich czasopism (Maruśić, Maruśić 1999; Gasparyan et al. 2011; Maruśić 2012; Salager-Meyer 2015). W Polsce temat czasopism naukowych stał się popularny przede wszystkim za sprawą oceny czasopism wykonywanej przez MNiSW. Są one przedmiotem gorących dyskusji prowadzonych na blogach internetowych, konferencjach i warsztatach. Powstały raporty dotyczące stanu praktyk wydawniczych i redakcyjnych oraz procedur ewaluacji czasopism (Drabek et al. 2017; Kulczycki 2018, 2019). Przygotowano poradniki dla wydawców i redaktorów (Kulczycki 2013; Drabek 2018; Rozkosz 2018). Czasopisma były też przedmiotem dociekań naukowych. Badaniami obejmowano grupy czasopism reprezentujących wybrane dziedziny/dyscypliny nauki (np. Drabek 2001; Osiewalska 2009; Śleszyński 2013; Kamińska 2016; Bemke-Świtilnik 2018; Kulczycki et al. 2019) lub wybrane tytuły czasopism (np. Racki 2005; Chadaj, Turecka 2007; Osiewalska, Osiewalski 2013; Bemke-Świtilnik, Drabek 2015; Gawlik, Gawinek 2017). Dotychczas polskie periodyki nie były rozpatrywane w kontekście spełniania wymagań stawianych czasopismom zgłaszanym do indeksacji w multidyscyplinarnych międzynarodowych bazach danych.

W ramach artykułu przedstawiono analizę ilościową polskich czasopism naukowych zakwalifikowanych do udziału w programie WCN (MNiSW 2019). Przedmiotem badania była ocena tych czasopism na podstawie wybranych parametrów,

uwzględnianych przy aplikacji do baz danych Scopus i WoS CC. Wykonane analizy mają charakter aplikacyjny i mogą być pomocne dla redaktorów i wydawców czasopism chcących doskonalić jakość swoich periodyków. Stąd ostatnią część artykułu poświęcono rekomendacjom dla redaktorów i wydawców czasopism. Niektóre wnioski mogą być również przydatne dla przedstawicieli MNiSW w przypadku uruchomienia kolejnych edycji programu WCN.

2. Materiały i metody

2.1. Parametry oceny

Funkcjonowanie czasopisma w międzynarodowym obiegu naukowym to zagadnienie wielowymiarowe. Dotyczy ono indeksacji w bazach danych, języka publikacji pełnych tekstów, współpracy z autorami, recenzentami i redaktorami spoza kraju afiliującego czasopismo, a także wpływu (tzw. umiędzynarodowienie cytowań). Podejmowane badania najczęściej obejmują czasopisma już indeksowane w bazach Scopus i WoS CC i dotyczą głównie międzynarodowej reprezentacji autorów, redaktorów i członków rady naukowej czy recenzentów.

Na potrzeby artykułu przeanalizowano wytyczne dla czasopism zgłaszanych do Scopus i WoS CC (Scopus 2019a; Testa 2019²). Dodatkowo wykorzystano formularz zgłoszeniowy do bazy Scopus (Scopus 2019b). Czasopismom aplikującym do Scopus i/lub WoS CC jest stawianych wiele wymagań dotyczących standardów wydawniczych, redakcyjnych, zawartości merytorycznej, międzynarodowej reprezentacji redaktorów i członków rady naukowej (tzw. umiędzynarodowienie struktury czasopisma) i wpływu czasopisma ocenianego na podstawie analizy cytowań. Wszystkie te komponenty dają obraz oceny periodyków mającej stanowić gwarancję jakości przyjmowanych tytułów. Na potrzeby badania przygotowano zestaw 21 parametrów (tab. 1), obejmujących cztery główne komponenty oceny wstępnej: profil (obszar I), polityka (obszar II), podstawowe standardy wydawnicze i redakcyjne (obszar III) i dostęp online (obszar IV).

---

² W trakcie pisania niniejszego tekstu (w czerwcu 2019 r.) w doborze kryteriów wykorzystany został tekst Jamesa Testy (pt. *Journal Selection Process*), w którym autor wyraźnie wyodrębnił cztery obszary oceny. Pod koniec 2019 r. wydawca bazy przebudował stronę dotyczącą procesu selekcji nowych czasopism, przedstawiając w nieco inny sposób swoje wymagania wobec czasopism, co nie znaczy, że same kryteria się zmieniły (WoS, 2019). Uwzględnienie nowego schematu wymagałoby opracowania nowego tekstu artykułu, stąd decyzja o pozostawieniu cytowania archiwalnego tekstu Testy (2019), który jest w posiadaniu autorki i może zostać udostępniony na życzenie.

Tabela 1

Parametry wykorzystane do charakterystyki ilościowej polskich czasopism biorących udział w programie WCN

Lp.	Parametr	Opis
Obszar I. Profil czasopisma		
1	Redaktor naczelny	Redaktorzy czasopisma i członkowie rady naukowej, stojąc na straży jakości, selekcjonują przysyłane manuskrypty, dobierają recenzentów, a także komunikują się z otoczeniem za pośrednictwem not redaktorskich. W kontekście aplikacji do Scopus i/lub WoS CC istotne jest, aby funkcję tę pełniły osoby aktywnie publikujące, przede wszystkim na łamach czasopism o zasięgu międzynarodowym. Nota o redaktorze naczelnym i numer ORCID to informacja, którą należy podać w formularzu aplikacyjnym do bazy Scopus. Zamieszczenie na stronie internetowej czasopisma noty i ORCID (ewentualnie pozostałych redaktorów) należy do dobrych praktyk wydawniczo-redakcyjnych i jest pozytywnie postrzegane przez potencjalnych autorów.
2	Rada naukowa	
3	Cele i zakres czasopisma	Cel i zakres tematyczny czasopisma, formułowane przez redaktora naczelnego w konsultacji z pozostałymi redaktorami i członkami rady naukowej, to umiejscowienie czasopisma wśród innych kanałów komunikacji. Aplikując do międzynarodowych baz danych, należy sobie odpowiedzieć na pytania, w jaki sposób dany tytuł wzbogaca indeksowaną już tematykę, czym wyróżnia się i co cennego wnosi.
4	Procedura recenzowania	Stosowanie procedury recenzowania (<i>peer-review</i>) odróżnia czasopismo naukowe od innych (np. branżowych). Wdrożona procedura jest jednym z podstawowych wymagań stawianych czasopismom aplikującym do międzynarodowych baz danych. Ocena przyjętych manuskryptów ma na celu sprawdzenie ich pod względem merytorycznym, a także przedstawienie rekomendacji redaktorom i komentarza dla autorów. Zamieszczenie na stronie internetowej czasopisma opisu procedury recenzowania, wraz z określeniem typu stosowanej recenzji, świadczy o transparentności postępowania redaktorów (zob. Aalbersberg et al. 2018).
Obszar II. Polityka czasopisma		
5	Etyka i nadużycia	Kodeks etyki i sposób postępowania w przypadku nadużyć związanych z publikowaniem naukowym to jeden z podstawowych standardów wydawniczych. Zasady te obejmują wszystkich, którzy biorą udział w procesie publikowania naukowego w czasopiśmie, tj. redaktorów, recenzentów i autorów. Powszechnie rekomendowane jest wykorzystanie materiałów udostępnianych przez międzynarodową organizację zrzeszającą wydawców i redaktorów czasopism naukowych (Committee on Publication Ethics, COPE)
6	Wydawca	Informacje o wydawcy są istotnym elementem pozwalającym umiejscowić czasopismo na naukowej mapie. Prestiż wydawnictwa może mieć wpływ na decyzje autorów o podjęciu współpracy z danym periodykiem. Brak takiej informacji może być jedną z przesłanek do uznania czasopisma za drapieżne (Burdzik 2017, s. 139).

Tabela 1 cd.

Lp.	Parametr	Opis
7	Otwarty dostęp	Czy zamieszczono informację o polityce otwartego dostępu? Czy czasopismo wykorzystuje jedną z licencji Creative Commons lub inną określającą warunki, na jakich twórcy i inni posiadacze praw mogą udostępniać oryginalne utwory objęte prawem autorskim lub niektórymi innymi prawami określonymi w licencji? Publikowanie czasopisma w otwartym dostępie nie jest warunkiem indeksowania w bazach danych, ale znacznie zwiększa jego zasięg, a także ma wpływ na wyższą cytowalność (Norris et al. 2008). Ponadto określenie warunków licencji, na jakich odbiorca może korzystać z danej publikacji, odróżnia czasopismo otwarte od innych, które co prawda udostępniają pełne teksty, ale jedynie w ramach tzw. dozwolonego użytku.
Obszar III. Podstawowe standardy wydawnicze i redakcyjne		
8	Terminowość publikacji	Czasopisma zgłaszane do indeksacji w bazach danych nie mogą mieć opóźnień wydawniczych. Oznacza to, że np. w przypadku kwartalników numer pierwszy powinien ukazać się styczeniu lub najpóźniej do końca marca roku publikacji wszystkich numerów. Terminowość publikacji oznacza profesjonalizm prac redakcyjno-recenzenckich i produkcyjnych. Świadczy również o tym, że czasopismo ma stabilną pozycję na rynku, wynikającą z wystarczającej liczby zgłoszeń do zapewnienia płynnej realizacji harmonogramu wydawniczego.
9	Redakcja	Kontakt z redakcją jest niezbędny do sprawnego procesu publikowania w czasopiśmie naukowym. W trakcie poszczególnych etapów przygotowania tekstu autorzy kontaktują się z sekretarzem, redaktorem tematycznym czy korektorem. Brak takich danych może zniechęcić potencjalnego autora do przesłania swojego tekstu. Informacje adresowe są niezbędne nawet w sytuacji, gdy czasopismo wykorzystuje system zarządzania czasopiśmem.
10	Tytuł – język angielski	Pełne teksty artykułów w czasopiśmach aplikujących o indeksację w Scopus i/lub WoS CC nie muszą być publikowane w języku angielskim. Jednakże powinny zamieszczać tytuły, abstrakty i słowa kluczowe w języku angielskim. Bazy bibliograficzne (którymi są zarówno Scopus, jak i WoS CC) opierają swoje algorytmy wyszukiwawcze na dostępnych metadanych (autor, tytuł, słowa kluczowe itp.). Brak metadanych odnoszących się do treści (tytuł, abstrakt, słowa kluczowe) lub też ujęcie ich tylko w języku tekstu powoduje, że znacznie trudniej wyszukać w bazie literaturę na zadany temat i – co za tym idzie – znacznie trudniej dotrzeć do tekstu.
11	Abstrakty – język angielski	
12	Słowa kluczowe – język angielski	
13	Bibliografia – alfabet łaciński	
		Bibliografia, ze względu na identyfikację cytowań, powinna być zapisana w alfabecie łacińskim. Zapis nazwiska autora czy tytułu z wykorzystaniem ogólnie przyjętych norm transliteracji ułatwia wyszukiwanie cytowań i nie powoduje problemów w przypadku różnego rodzaju kodowania znaków.

Tabela 1 cd.

Obszar IV. Dostęp online		
14	Strona anglojęzyczna	Redaktorzy, którzy przygotowują swoje czasopisma do aplikacji do baz Scopus i/lub WoS CC, powinni uwzględnić w strategii rozwoju czasopisma publikowanie artykułów autorów spoza kraju afiliującego periodyk. Ponieważ język angielski to <i>lingua franca</i> współczesnego świata nauki, prowadzenie strony czasopisma w języku angielskim jest wręcz koniecznością. Jeżeli redakcja nie prowadzi anglojęzycznej strony internetowej czasopisma, ogranicza tym samym krąg potencjalnych odbiorców.
15	Tytuł czasopisma	Tytuł czasopisma powinien być unikalny zarówno ze względu na najprostszą identyfikację danego periodyku przez potencjalnych autorów i czytelników, jak i ze względu na prawo oraz analizę cytowań wykonywaną przez oceniających aplikacje do Scopus czy WoS CC. Używanie różnych wariantów tytułu czasopisma znacznie utrudnia lub nawet uniemożliwia jego identyfikację (Drabek 2014).
16	Spis treści nr/vol.	Forma czasopisma nie jest przedmiotem oceny twórców baz danych, ale ze względu na powszechność udostępniania treści czasopism online formułuje się wytyczne dla wersji elektronicznych. Czasopisma o wysokich standardach wydawniczych w tym zakresie zmniejszają ryzyko nieprawidłowego cytowania. Analiza cytowań jest wykonywana zarówno w przypadku czasopism aplikujących o indeksację w Scopus i/lub WoS CC, jak i czasopism już indeksowanych w celu wyliczenia wskaźników bibliometrycznych.
17	Artykuł – dostęp	
18	Artykuł – podstrona	
19	Artykuł (PDF) – dane	
20	Artykuł (PDF) – warstwa tekstowa	
21	DOI	

Przedstawione parametry stanowią wycinek wielowymiarowej oceny czasopism aplikujących do Scopus i/lub WoS CC i odnoszą się do aspektów formalnych, dlatego nazwano je parametrami oceny wstępnej. Należy podkreślić, że wybrane parametry nie wyczerpują oceny formalnej, która obejmuje również m.in. selektywność w procedurze oceny zgłaszanych manuskryptów (udział procentowy przyjmowanych manuskryptów), indeksację w bazach danych, zamieszczanie w artykułach informacji o finansowaniu badań, zamieszczanie w artykułach pełnej informacji o afiliacji każdego autora oraz instrukcji cytowania. Inne komponenty nieuwzględnione w analizie, czyli ocena umiędzynarodowienia czasopisma lub analiza cytowań (liczba cytowań czasopisma, udział autocytowań czasopisma, inne metryki bibliometryczne, cytowania autorów publikujących w czasopiśmie, redaktorów i członków rady naukowej), stanowią zgoła odrębne tematy badawcze, wymagające osobnych opracowań. Nie podjęto również kwestii oceny merytorycznej, mającej na celu stwierdzenie, czy dane czasopismo jest oryginalne i uzupełnia tematykę indeksowaną w Scopus i WoS CC, ponieważ taka analiza mieści się w obrębie oceny eksperckiej.

2.2. Dobór czasopism

Przedmiotem badania były polskie czasopisma naukowe, które zostały zakwalifikowane do finansowania w ramach programu WCN. Wybór czasopism do udziału w programie odbył się w trybie konkursowym na podstawie zgłoszonych wniosków. Konkurs ten ogłoszony przez MNiSW (Rozporządzenie 2018a) zakładał przyznanie pomocy redakcjom 500 czasopism, przeznaczonej „na realizację projektów, których celem jest podniesienie poziomu praktyk wydawniczych i edytorskich umożliwiających wejście polskich czasopism naukowych [...] w międzynarodowy obieg naukowy” (Rozporządzenie 2018a, § 2). Do udziału w projekcie mogły zostać zgłoszone te czasopisma, które spełniły łącznie pięć warunków: 1) miały aktualny adres wydawcy w Polsce; 2) nie były indeksowane w bazach Scopus i WoS CC (Science Citation Index Expanded, Social Sciences Citation Index, Arts & Humanities Citation Index, Emerging Sources Citation Index); 3) ukazywały się od co najmniej 2016 r.; 4) w latach 2016–2017 były wydawane z częstotliwością podaną w rejestrze dzienników i czasopism zgodnie z prawem prasowym (Ustawa 1984), a udział autorów z jednej jednostki naukowej nie przekraczał 50%; 5) przyjęły i stosują zasady etyki publikacyjnej zgodne z wytycznymi Komitetu do spraw Etyki Publikacyjnej (COPE – Committee on Publication Ethics). W konkursie mogły wziąć udział czasopisma ze wszystkich dziedzin nauki, ale określono limity miejsc dla poszczególnych dyscyplin. Ponad połowę miejsc (54%) przewidziano dla czasopism humanistycznych (150) i społecznych (120). Dla pozostałych dziedzin (nauki inżynieryjno-techniczne, nauki medyczne i nauki o zdrowiu, nauki rolnicze, nauki ścisłe i przyrodnicze) zarezerwowano po 30 miejsc. Najmniej (pięć miejsc) przewidziano dla czasopism teologicznych. Nabór wniosków do konkursu MNiSW trwał od 2 października do 19 października 2018 r.³ Listę czasopism zakwalifikowanych do finansowania w ramach programu WCN ogłoszono 27 marca 2019 r.⁴

³ Nabór wniosków miał odbywać się w dniach 2–16 października 2018 r., ale został przedłużony do 19 października 2018 r. Ze względu na trudności w uzyskaniu przez wydawców aktualnego wypisu z rejestru dzienników (co było wymogiem formalnym udziału w projekcie) minister nauki i szkolnictwa wyższego zdecydował o wydłużeniu terminu na dostanie odpowiednich dokumentów, a wydawcy, którzy nie dotrzykali terminu ustalonego na uzupełnienie braków (tj. w ciągu siedmiu dni od otrzymania wezwania), mieli możliwość ponownego złożenia wniosku do 30 listopada 2018 r. Ta zmiana spowodowała, że termin ogłoszenia wyników został przesunięty na II połowę lutego 2019 r.

⁴ Zakończenie konkursu zakomunikowano 1 marca 2019 r. Wyniki konkursu, wraz z oceną punktową i uzasadnieniem, udostępniono wydawcom w systemie ZSUN/OSF.

Badaniem objęto wszystkie 500 czasopism zakwalifikowanych do udziału w pierwszej edycji programu WCN. Po przeanalizowaniu listy beneficjentów programu wykluczono 12 czasopism, które są na bieżąco indeksowane w bazie Scopus lub WoS CC. Po dokładnym przejrzaniu stron internetowych czasopism z dalszych analiz usunięto 76 periodyków mających nieaktualne strony WWW, czyli takie, które nie uwzględniały informacji o co najmniej jednym numerze lub tomie opublikowanym w 2018 r. Brak aktualizacji stron tych czasopism uniemożliwił zebranie aktualnych danych do analizy obszaru III (podstawowe standardy wydawnicze i redakcyjne) i obszaru IV (dostęp online). Ponadto nie uwzględniono jednego czasopisma ze względu na brak dostępu do strony internetowej w okresie, w którym gromadzono dane. Ostatecznie we właściwym badaniu uwzględniono 82,2% analizowanej grupy czasopism ($N = 411$).

2.3. Źródła i sposób gromadzenia danych oraz metoda analizy

Badanie właściwe poprzedzono pilotażem, polegającym na sprawdzeniu dziesięciu losowo dobranych czasopism. Próbę tę wykonano na etapie operacjonalizacji problemu badawczego, w celu ustalenia parametrów oceny (tab. 1) oraz sposobu interpretowania informacji odnalezionych na stronach WWW czasopism. W przeprowadzonym badaniu podstawowym źródłem danych były strony internetowe czasopism, które oprócz spisów treści zawierały również inne informacje o danym periodyku. Nie brano pod uwagę profili czasopism w repozytoriach i bibliotekach cyfrowych. Pomocniczo wykorzystano dodatkowe źródła danych:

- Bazę danych Scopus oraz WoS CC w celu sprawdzenia, czy czasopismo nie jest na bieżąco indeksowane w co najmniej jednej z nich. Przesłanką do wykonania tej analizy był czas, który upłynął od chwili naboru wniosków (październik 2018 r.) do rozpoczęcia badania (maj 2019 r.). Wzięto pod uwagę, że w tym czasie niektóre periodyki mogły zostać włączone do Scopus i/lub WoS CC.
- Bazę ISSN, która posłużyła do określenia, czy zarejestrowany w tej bazie tytuł czasopisma jest identyczny z tym, który został zgłoszony do konkursu, a także do wyszukania identyfikatorów ISSN.
- Bazę Directory of Open Access Journals (DOAJ), w której sprawdzono, czy czasopismo ukazuje się w otwartym dostępie. Informacje z tej bazy danych są także wykorzystywane w bazach Scopus i WoS CC do oznaczania otwartych czasopism.
- Bazę Arianta – Naukowe i Branżowe Polskie Czasopisma Elektroniczne, która posłużyła jako źródło linków prowadzących do stron czasopism.

Jak już wspomniano, głównym źródłem danych były strony WWW czasopism. Aktualna i kompletna strona internetowa jest podstawowym źródłem informacji o czasopiśmie nie tylko dla autorów, czytelników i recenzentów, ale także dla ekspertów, którzy na jej podstawie oceniają wstępnie czasopismo, decydując o zakwalifikowaniu do dalszej oceny. Brak niektórych informacji może przesądzić o odrzuceniu periodyku i wyznaczeniu odpowiednio długiego okresu, w trakcie którego czasopismo nie może ponownie aplikować o przyjęcie do indeksowania.

Podczas realizacji tematu badawczego napotkano trudności związane z wyborem właściwej strony, ponieważ w przypadku wielu czasopism występował ich nadmiar. Na podstawie badania pilotażowego ustalono, że wiele czasopism ma więcej niż jedną stronę internetową. Baza Arianta w rekordach niektórych czasopism zawiera czasem cztery lub pięć linków prowadzących do różnych stron internetowych, na których znajdują się informacje o czasopiśmie. Do badania wykorzystywano zatem najbardziej aktualną stronę lub taką, która zawiera dane o najnowszym opublikowanym tomie lub numerze danego periodyku. Jednakże i to proste kryterium nie stanowiło w niektórych przypadkach satysfakcjonującego rozwiązania. Część redakcji tworzy równoległe dwie strony lub więcej albo prowadzi strony zawierające informacje o czasopiśmie, a zawartość poszczególnych numerów umieszcza w repozytorium lub bibliotece cyfrowej. Takie rozwiązanie jest oceniane pozytywnie pod warunkiem, że spisy treści zamieszczane na stronie internetowej czasopisma są wiązane odnośnikami z archiwum cyfrowym. Ponadto niektórzy wydawcy, tworząc nową stronę czasopisma, zachowują jednocześnie poprzednią, w żaden sposób nie łącząc tej strony z nową. W innych przypadkach kilka stron funkcjonuje równoległe i komplementarnie względem siebie (np. jedna strona zawiera opis czasopisma i jego zawartość, podczas gdy druga zawiera informację o radzie naukowej i instrukcję dla autorów). Chaos w kwestii obecności czasopisma w Internecie niesie ze sobą negatywne skutki, zniechęca bowiem potencjalnych autorów do odszukania właściwej (aktualnej) strony czasopisma. Obniża także ocenę periodyku, wykonywaną przez ekspertów rozpatrujących wnioski aplikacyjny o indeksację.

W przypadkach, kiedy linki w bazie Arianta prowadziły wyłącznie do nieaktualnych stron, podejmowano próbę odnalezienia strony z bieżącymi informacjami, i – jeśli zostały one odnalezione – do badania wykorzystywano nowe strony.

Zakres gromadzonych danych obejmował oprócz tytułu czasopisma i wydawcy (źródłem była lista czasopism zakwalifikowanych do udziału w programie WCN zamieszczona na stronie internetowej MNiSW) także ISSN, eISSN oraz adres strony WWW czasopisma.

Kwerendę na stronach internetowych czasopism prowadzono w dniach od 11 maja do 5 czerwca 2019 r. w celu znalezienia odpowiedzi na pytania wyszczególnione poniżej.

Obszar I. Profil czasopisma:

- 1) Czy na stronie internetowej czasopisma wskazano redaktora naczelnego i czy zamieszczono notkę biograficzną lub ORCID (Tak/Nie)?
- 2) Czy na stronie internetowej czasopisma zamieszczono skład rady naukowej (Tak/Nie)?
- 3) Czy na stronie internetowej czasopisma zamieszczono cel i zakres (Tak/Nie)?
- 4) Czy na stronie internetowej czasopisma zamieszczono opis procedury recenzowania (Tak/Nie)?

Obszar II. Polityka czasopisma:

- 1) Czy na stronie internetowej czasopisma zamieszczono kodeks etyki oraz opis postępowania w przypadku nadużyć (Tak/Nie)?
- 2) Czy na stronie internetowej czasopisma zamieszczono informację o wydawcy (Tak/Nie)?
- 3) Czy na stronie internetowej czasopisma zamieszczono informację o otwartym dostępie (*creative commons / open access* własny/brak licencji)? Czy czasopismo jest indeksowane w bazie DOAJ (Tak/Nie)?

Obszar III. Podstawowe standardy wydawnicze i redakcyjne:

- 1) Czy czasopismo ukazuje się terminowo (Tak/Nie)?
- 2) Czy na stronie internetowej czasopisma zamieszczono adres redakcji (adres e-mail lub do korespondencji tradycyjnej) (Tak/Nie)?
- 3) Czy na stronie internetowej czasopisma lub w pliku z tekstem artykułu zamieszczono tytuły artykułów w języku angielskim (Tak/Nie)?
- 4) Czy na stronie internetowej czasopisma lub w pliku z tekstem artykułu zamieszczono abstrakty artykułów w języku angielskim (Tak/Nie)?
- 5) Czy na stronie internetowej czasopisma lub w pliku z tekstem artykułu zamieszczono słowa kluczowe artykułów w języku angielskim (Tak/Nie)?
- 6) Czy na stronie internetowej czasopisma lub w pliku z tekstem artykułu zamieszczono bibliografię załącznikową wyłącznie w alfabecie łacińskim (Tak/Nie)?

Obszar IV. Dostęp online:

- 1) Czy udostępniono pełną wersję anglojęzycznej strony czasopisma (Tak/Nie)?
- 2) Czy tytuł czasopisma zarejestrowany w bazie ISSN jest tożsamy z tytułem zgłoszonym do konkursu (Tak/Nie)? Czy tytuł na stronie internetowej czasopisma (w tym wersji anglojęzycznej strony WWW) i w pełnych tekstach artykułów jest tożsamy z tytułem zgłoszonym do konkursu (Tak/Nie)?
- 3) Czy na stronie internetowej czasopisma zamieszczono spisy treści każdego numeru/tomu (Tak/Nie)?
- 4) Czy na stronie internetowej czasopisma udostępniono wersje elektroniczne artykułów (dostęp bez konieczności wniesienia opłaty i logowania) (Tak/Nie)?
- 5) Czy na stronie internetowej czasopisma każdy artykuł jest opublikowany na osobnej podstronie (Tak/Nie)?
- 6) Czy udostępnione wersje elektroniczne artykułów zawierają informacje o tytule czasopisma, roku i numerze?
- 7) Czy udostępnione wersje elektroniczne artykułów przygotowano w sposób umożliwiający przeszukiwanie pliku (Tak/Nie)?
- 8) Czy udostępnione wersje elektroniczne artykułów zawierają identyfikatory DOI (Tak/Nie)?

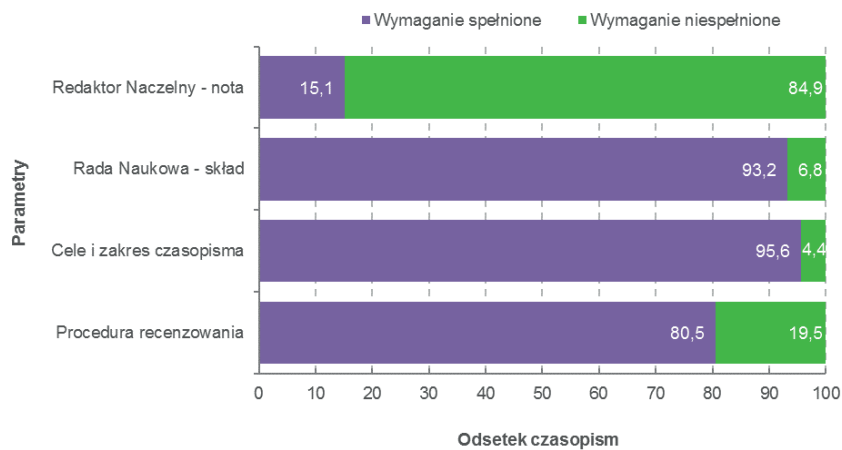
W badaniu posłużono się prostymi statystykami opisowymi w celu podsumowania zebranych danych i odpowiedzi na pytanie, czy analizowane czasopisma spełniają wybrane podstawowe wymagania aplikacji do baz Scopus i WoS CC.

3. Wyniki i dyskusja

W kolejnych podrozdziałach odpowiadających czterem obszarom funkcjonowania czasopisma omówiono wyniki badania właściwego wykonanego na potrzeby periodyków biorących udział w programie WCN ($N = 411$). Czasopism, które spełniły wszystkie wymagania w ramach oceny wstępnej, było zaledwie sześć, co stanowi 1,6% czasopism wybranych do badania.

3.1. Profil czasopisma

W przypadku obszaru I (profil czasopisma) uwzględniono cztery parametry oceny w odniesieniu do strony internetowej czasopisma – notę o redaktorze naczelnym, wskazanie składu rady naukowej, opis celów i zakresu czasopisma, zamieszczenie opisu procedury recenzowania (rys. 1).

Rys. 1. Rozkład odsetka czasopism spełniających wymagania i niespełniających wymagań podstawowych parametrów oceny w przypadku obszaru I (profil czasopisma) w zbiorze badanych czasopism ($N = 411$)

Nota o redaktorze naczelnym została zamieszczona na stronach internetowych zaledwie 62 czasopism (15,1%) spośród 411 objętych badaniem właściwym. Były to krótkie notki znajdujące się bezpośrednio na stronie internetowej czasopisma, numery ORCID lub przekierowania na inną stronę internetową (na stronę domową/stronę WWW instytucji afiliującej z profilem danej osoby). Zamieszczenie wyłącznie numeru ORCID uznano za spełnienie wymagania, ponieważ spis publikacji udostępniany w tym profilu pozwala potencjalnym autorom zorientować się w zakresie badań podejmowanych przez redaktora. Warto w tym miejscu odnotować, że w przypadku aplikacji do bazy Scopus należy podać numer ORCID redaktora/redaktorów głównych oraz link do strony internetowej z notą o osobie/osobach, które pełnią tę funkcję. Negatywnie (wymaganie niespełnione) oceniano przypadki umieszczenia przy nazwisku redaktora naczelnego linków do innych stron, które prowadziły do strony głównej instytucji afiliującej tę osobę.

Tematyka rad naukowych czasopism jest poruszana w badaniach naukometrycznych i bibliometrycznych dotyczących międzynarodowej reprezentacji, udziału kobiet i mężczyzn w radach, ich aktywności publikacyjnej i wskaźników cytowań (Mazov, Gureev 2016). Inną kwestią jest wiarygodność zamieszczonej listy członków rady naukowej, szczególnie w odniesieniu do czasopism drapieżnych (Kulczycki 2017a). W toku gromadzenia danych do analizy napotkano na trudności z samą identyfikacją rady. Kłopotliwa była lokalizacja informacji o radzie na stronie internetowej

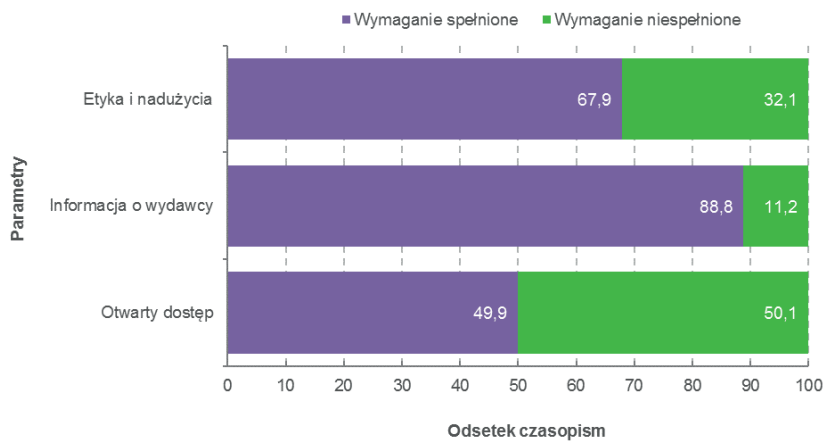
czasopisma lub stosowane nazewnictwo. Wykorzystywane nazewnictwo było często odmienne od powszechnie przyjętego w periodykach o zasięgu międzynarodowym. Dlatego w przypadku badanych czasopism jako radę naukową traktowano np. radę programową, radę redakcji, komitet kwalifikacyjno-opiniotwórczy. Redakcje zdecydowanej większości czasopism (383, co stanowi 93,2% badanych czasopism) wskazywały na stronie internetowej skład rady naukowej. Jednakże wiele z nich zamieszczało jedynie listę imion i nazwisk, nie wskazując pełnej afiliacji.

Zakładając czasopismo lub zmieniając jego tytuł, należy sobie odpowiedzieć na pytanie, jaki jest cel wprowadzenia na rynek nowego periodyku lub zmiany jego tytułu. Odpowiedź na zadane pytanie wymaga analizy wybranego obszaru tematycznego w bazach Scopus i/lub WoS CC, zwłaszcza jeżeli czasopismo ma być rozwijane jako międzynarodowe i zgłaszane do tych baz. W tym celu jest potrzebna odpowiednia kwerenda w bazie oraz proste narzędzia analityczne jak SciVal (Scopus) oraz InCites (Web of Science). Wykonane analizy nie tylko pozwalają zorientować się w zakresie liczby periodyków z danego obszaru, ale również umiejscowić czasopismo wśród najbliższych konkurentów. Szerszy kontekst ułatwia przede wszystkim wskazanie takiego obszaru, który wyróżnia czasopismo i jest świadectwem oryginalności periodyku. Zdecydowana większość redakcji (393, co stanowi 95,6% całości badanych czasopism) zamieściła na stronie internetowej opis tematyki czasopisma. Zarejestrowano przypadki, w których kłopoty sprawiało odszukanie na stronie internetowej charakterystyki celu i zakresu czasopisma (np. opis zamieszczony w zakładce „redakcja”, zamiast wydzielonej osobnej zakładki). Uwagę zwróciły również periodyki, których charakterystyka była ograniczona zaledwie do jednego, dwóch zdań. Redakcje pozostałych 18 czasopism nie zamieściły żadnych informacji lub jedynie zestaw słów kluczowych.

Recenzowanie jest ważnym mechanizmem kontroli jakości publikacji naukowych (Jefferson et al. 2006). Zamieszczenie informacji o procedurze recenzowania na stronie WWW czasopisma jest informacją dla potencjalnych autorów, a dla twórców baz danych niejako deklaracją, że artykuły w czasopiśmie podlegają ocenie. Spośród 411 analizowanych stron internetowych czasopism 331 (80,5%) zawierało opis procedury recenzowania. Natomiast krótka informacja (sprowadzająca się czasem do zaledwie jednego/dwóch zdań) o tym, że przyjmowane manuskrypty oceniają dwie osoby nie była uznana za spełnienie tego wymagania.

3.2. Polityka czasopisma

Parametry uwzględnione w obszarze II (polityka czasopisma) stanowią trzy różne zagadnienia związane z działalnością wydawniczą. Wyniki analizy w tym obszarze przedstawiono na rysunku 2.

Rys. 2. Rozkład odsetka czasopism spełniających wymagania podstawowe parametrów oceny w obszarze II (polityka czasopisma) w zbiorze badanych czasopism ($N = 411$) i niespełniających wymagań

Doniesienia z literatury zagranicznej pokazują, jak różnych obszarów dotyczą zachowania nieetyczne i nadużycia w publikowaniu naukowym. Dotyczą one zarówno nieetycznych zachowań redaktorów, np. fałszowanie procesu recenzji (Haug 2015) lub cytowania wymuszone przez redaktorów i recenzentów (Martin 2013; Thombs et al. 2015), jak i autorów, np. plagiat i nadużycia w przypadku autorstwa publikacji. Tarczą ochronną dla wszystkich uczestników procesu publikowania naukowego jest kodeks etyki i opis sposobu postępowania w przypadku nadużyć. W badanym zbiorze czasopism większość redakcji zamieściła na stronie internetowej informacje na ten temat (279 czasopism, co stanowi 67,9% badanego zbioru). Jednakże nie był to oczekiwany wynik, ponieważ przyjęcie i stosowanie zasad etyki publikacyjnej zgodnie z wytycznymi COPE było warunkiem *sine qua non* udziału w konkursie w ramach programu WCN. Periodyków niespełniających tego wymagania było 132, co stanowi około 1/3 badanych czasopism. Należy zwrócić uwagę, że zapisów zawierających deklarację wdrożenia procedur zapobiegających zjawiskom *ghostwriting* i *guest authorship* nie uznano za spełnienie wymagania dotyczącego kodeksu etyki ze względu na fragmentaryczne ujęcie tego zagadnienia. Negatywnie oceniono również zamieszczenie na stronie internetowej jednego zdania, w którym informowano, że redakcja stosuje zasady COPE z odnośnikiem do strony WWW tej organizacji.

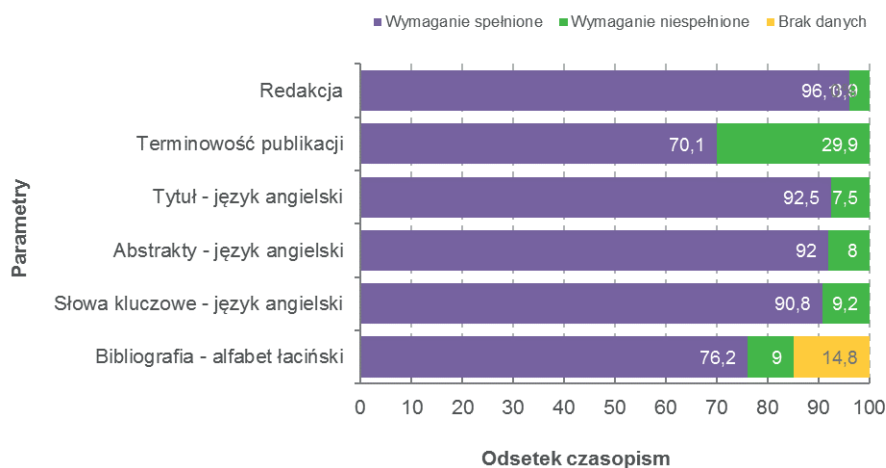
Większość redakcji zamieściła na stronach internetowych informacje o wydawcy. Na stronach WWW zaledwie 46 czasopism nie zamieszczono tych danych (11,2%). W przypadku części czasopism spełniających to wymaganie trudności stwarzała

lokalizacja tej informacji, np. nazwa wydawcy w instrukcji dla autorów. O tym, jak ważna jest wiarygodność w tym zakresie, może świadczyć to, że jedną z technik stosowaną przez drapieżne czasopisma jest ukrywanie lub niezamieszczanie informacji o wydawcy na stronie internetowej (Burdzik 2017, s. 139).

Otwarty dostęp to jeden z modeli biznesowych w procesie wydawniczym. Należy podkreślić, że czasopisma udostępniane w modelu OA nie są wyżej premiowane przez twórców Scopus i WoS CC niż czasopisma udostępniane w modelu subskrypcyjnym. Pośród badanych czasopism 350 było dostępnych w wersji elektronicznej, z czego 205 deklarowało jedną z licencji Creative Commons lub własną (49,9% wszystkich badanych periodyków). Spośród 205 czasopism stosujących model OA, tylko 61 było zarejestrowanych w bazie DOAJ. W grupie 206 czasopism niespełniających wymagania otwartego dostępu znalazły się czasopisma, które deklarowały otwarty dostęp, ale bez wskazania licencji lub opisu warunków wykorzystania utworu.

3.3. Podstawowe standardy wydawnicze i redakcyjne

Obszar III obejmował jeden z podstawowych standardów wydawniczych, którym jest terminowość publikacji, oraz cztery parametry dotyczące standardów redakcyjnych, takie jak metadane w języku angielskim (tytuł artykułu, abstrakt, słowa kluczowe) oraz bibliografia w alfabecie łacińskim. Wyniki analizy przedstawiono na rysunku 3.

Rys. 3. Rozkład odsetka czasopism spełniających wymagania podstawowe parametrów oceny w obszarze III (podstawowe standardy wydawnicze i redakcyjne) w zbiorze badanych czasopism ($N = 411$) i niespełniających wymagań

Terminowa realizacja harmonogramu wydawniczego jest jednym z podstawowych elementów funkcjonowania czasopisma w komunikacji naukowej i jest również oceniana w przypadku czasopism zgłaszanych do Scopus i/lub WoS CC (dopuszcza się opóźnienia jedynie w przypadku czasopism przyjmowanych do Emerging Sources Citation Index). Jak w przypadku nowych czasopism uzyskanie płynności wydawniczej może zająć kilka lat (Gaston 2015; Bemke-Świtilnik 2019), tak w przypadku czasopism z długą historią trudno znaleźć usprawiedliwienie nieterminowości. W raporcie dotyczącym polskich czasopism przedstawiono dużą skalę opóźnień wydawniczych tych czasopism w latach 2015 i 2016 (Drabek et al. 2017). W badaniu zrealizowanym na potrzeby niniejszego artykułu jedynym źródłem danych do ustalenia terminowości publikacji były strony internetowe czasopism. Za czasopisma, które wydawane są terminowo, uznano takie, które w okresie gromadzenia danych udostępniły chociaż spis treści:

- przynajmniej rocznika z 2018 r. w przypadku roczników,
- przynajmniej numeru/tomu 2 z 2018 r. w przypadku półroczników,
- przynajmniej numeru/tomu 1 z 2019 r. w przypadku kwartalników,
- przynajmniej numeru/tomu 2 z 2019 r. w przypadku dwumiesięczników,
- przynajmniej numeru/tomu 4 z 2019 r. w przypadku miesięczników.

W przypadku czasopism ukazujących się w sposób ciągły konieczne było udostępnienie artykułów z 2019 r.

Czasopisma płynnie realizujące harmonogram publikowania poszczególnych numerów/tomów stanowiły 70,1% badanych czasopism. Czasopisma wyłączone z badania (76 periodyków) miały ponad roczne opóźnienia w udostępnianiu zawartości poszczególnych numerów/tomów lub informacji o zawartości na stronie WWW. Z czasopism objętych właściwym badaniem ($N = 411$) ponad 1/4 zamieściła chociaż jeden numer/tom z 2018 r., ale wciąż nieterminowo realizowała plan wydawniczy.

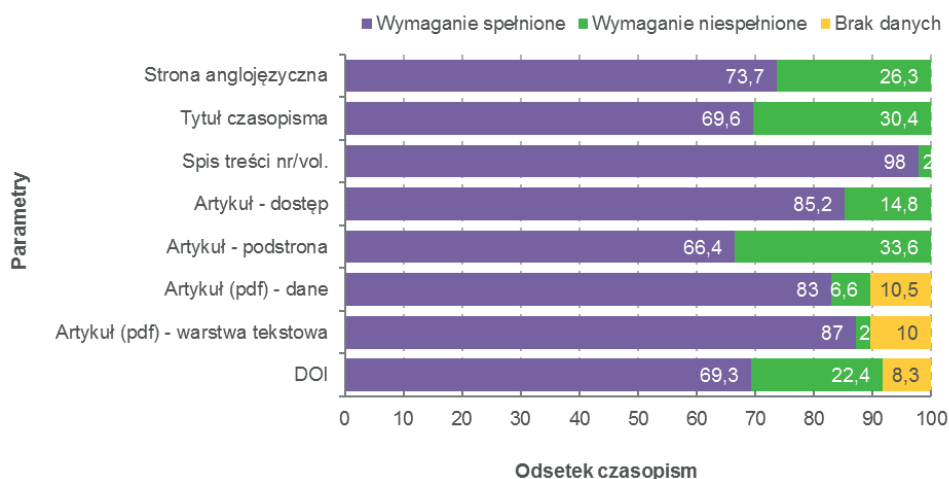
Jak już wspomniano, publikowanie pełnych tekstów w języku angielskim nie jest obligatoryjne w przypadku aplikacji do Scopus i/lub WoS CC (zob. tab. 1). Jednakże publikując pełne teksty w innych językach niż angielski, należy uzupełnić podstawowe metadane dotyczące artykułu w języku angielskim. Większość czasopism spełniła standardy redakcyjne, takie jak zamieszczanie tytułu, abstraktów i słów kluczowych w języku angielskim (w każdym przypadku ponad 90%). Informacje te były umieszczane w pliku artykułu i/lub na stronie WWW. Część czasopism nie spełniła wymagań dotyczących stosowania transliteracji w spisie literatury (cytowania

były zapisane w oryginalnym alfabecie). Dotyczyło to przede wszystkim czasopism z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, które publikowały teksty w języku rosyjskim, ukraińskim czy białoruskim lub napisane przez autorów afiliowanych w jednym z tych krajów.

Dane kontaktowe do redakcji w postaci adresu e-mail czy tradycyjnego udało się odnaleźć na większości stron czasopism, ale w niektórych przypadkach informacje te były trudne do odnalezienia, np. zapisane były w pliku z artykułem.

3.4. Dostęp online

Osiem wybranych parametrów, uwzględnionych w ostatnim badanym obszarze, skonstruowano na podstawie wytycznych sformułowanych dla czasopism elektronicznych aplikujących do bazy WoS CC (Testa 2019). Wyniki przedstawiono na rysunku 4.

Rys. 4. Rozkład odsetka czasopism spełniających wymagania podstawowe parametrów oceny w obszarze IV (dostęp online) w zbiorze badanych czasopism ($N = 411$) i niespełniających wymagań

Udostępnianie stron internetowych czasopism w różnych wersjach językowych (w tym anglojęzycznej) wymaga konsekwencji w tłumaczeniu udostępnianych treści. Strona anglojęzyczna powinna być odzwierciedleniem polskojęzycznej. Większość czasopism (303, co stanowi 73,7% badanych periodyków) miało wersję anglojęzyczną strony WWW z opisanym celem i zakresem czasopisma, procedurą recenzowania,

kodeksem etyki, instrukcją dla autorów itd. W kilku przypadkach strony były dwujęzyczne, co oznacza, że równoległe zamieszczano opisy danych sekcji w języku polskim i angielskim (czasopisma te otrzymały ocenę pozytywną). Część czasopism, które nie spełniły tego wymagania (około 1/4 periodyków), mimo wbudowanej w stronę WWW opcji zmiany wersji językowej, ograniczało się np. tylko do anglojęzycznych tytułów poszczególnych sekcji, pozostawiając opisy tych sekcji w języku polskim lub zamieszczając opisy w języku angielskim tylko części informacji.

Wykonana analiza ujawniła liczne różnice w tytułach zarejestrowanych w bazie ISSN, w porównaniu z tymi, które znajdują się na stronie internetowej, w pełnym tekście artykułu i na liście czasopism zakwalifikowanych do udziału w programie WCN. Niektóre czasopisma używały nawet kilku tytułów. Złożoność tego zagadnienia, wynikająca ze złych praktyk stosowanych przez redakcje polskich czasopism, była już omawiana (Drabek 2014). Problematyczny staje się już wielowyrazowy tytuł czasopisma i tytuł równoległy w języku angielskim. Utrudnia to znacznie analizę cytowań (Bemke-Świtilnik, Drabek 2015). W przypadku czasopism z długą historią wydawniczą i zmianami tytułu na przestrzeni lat liczba wariantów tytułu, które należy uwzględnić przy analizie cytowań czasopisma nieindeksowanego może być zaskakująco wysoka (Chadaj, Turecka 2007). Materiał empiryczny przeprowadzonej analizy obejmował następujące nieprawidłowości:

- fakultatywne dodawanie „podtytułu” czasopisma,
- dodanie jako „podtytułu” czasopisma wersji anglojęzycznej,
- wskazywanie różnych tytułów czasopisma w zależności od wersji językowej strony WWW (na stronie polskojęzycznej – tytułu w języku polskim, na stronie anglojęzycznej – jego tłumaczenia),
- brak unikalności tytułu – więcej czasopism o takim samym tytule zarejestrowanych w bazie ISSN,
- wykorzystanie w tytule skrótu nazwy instytucji zamiennie z podawaniem nazwy w pełnym brzmieniu,
- usunięcie pierwszego członu tytułu czasopisma (np. zeszyty naukowe) i pozostawienie nazwy podserii jako tytułu głównego,
- zmiana tytułu czasopisma bez zgłoszenia aktualizacji do bazy ISSN,
- stosowanie akronimu czasopisma.

Pozostałe parametry (spis treści nr/vol., artykuł – dostęp, artykuł – podstrona, artykuł (PDF) – dane, artykuł (PDF) – warstwa tekstowa, DOI) dotyczą wytycznych dla czasopism elektronicznych formułowanych przez twórców bazy WoS CC.

W przypadku zaledwie dziewięciu czasopism (2% badanego zbioru) nie zanotowano spisu treści udostępnianego na stronie WWW. Spośród 402 czasopism spełniających to wymaganie 31 periodyków udostępniało spisy treści wyłącznie w plikach PDF. Były to głównie te czasopisma, które udostępniały całe numery/tomy w jednym pliku PDF. Blisko co trzeci periodyk udostępniał poszczególne artykuły na osobnych podstronach (ich redakcje korzystały z elektronicznych systemów zarządzania czasopismem). W wielu przypadkach tytuły artykułów udostępniane w ramach spisu treści były linkami do wersji PDF pełnego tekstu. Większość pełnych tekstów artykułów udostępnianych na stronach WWW czasopism była opatrzona metadanymi dotyczącymi tytułu czasopisma, roku publikacji i numeru/tomu. Jednak, jak już wspomniano wcześniej, w niektórych przypadkach tytuły czasopism podane w pełnych tekstach artykułów nie odpowiadały tytułom zarejestrowanym w bazie ISSN lub wskazanym na stronie WWW czasopisma. Zdecydowana większość redakcji udostępnia dobrze przygotowane pliki pełnych tekstów. Pliki były przeszukiwalne i nadawały się do dalszego przetwarzania, np. w celu pozyskania bibliografii załącznikowej.

4. Podsumowanie

Ocena czasopism aplikujących o indeksację w Scopus i/lub WoS CC to wieloetapowa procedura obejmująca analizę formalną (kryteria minimalne, podstawowe standardy wydawnicze i redakcyjne, międzynarodowa reprezentacja redaktorów, członków rady naukowej i autorów, analiza cytowań) i merytoryczną (oryginalność tematyki poruszanej na łamach czasopisma, kontekst, w którym funkcjonuje dany periodyk, uzupełnienie tematyki indeksowanej w bazie danych).

W badaniu uwzględniono wybrane parametry oceny wstępnej, które opracowano na podstawie materiałów udostępnianych przez bazy Scopus i WoS CC. Stąd należy mieć na uwadze, że wykonana analiza nie odzwierciedla pełnej oceny czasopism wykonywanej w tych bazach.

Polskie czasopisma biorące udział w pierwszej edycji programu WCN ogólnie zasługują na ocenę pozytywną, jeżeli uwzględnić wybrane parametry oceny wstępnej. Prawie wszystkie redakcje (powyżej 90% badanych czasopism) zamieściły na stronach internetowych swoich periodyków informacje o składzie rady naukowej, celach i zakresie czasopisma, spełniały również podstawowe standardy redakcyjne dotyczące udostępniania artykułów (metadane w języku angielskim) oraz zamieściły spisy treści numerów/tomów. Niejednokrotnie jednak był zauważalny brak kompletności

informacji, czyli brak wskazania pełnej afiliacji redaktorów i członków rady naukowej oraz zdawkowe opisy zakresu tematycznego.

Zdecydowana większość redakcji (od 50% do 90%) zamieściła na stronie internetowej opis procedury recenzowania, kodeks etyczny i opis postępowania w przypadku nadużyć. Zaskakujące było jednak to, że na stronie WWW co trzeciego badanego czasopisma zamieszczony kodeks etyki nie spełniał standardów COPE lub w ogóle nie zamieszczono takich informacji, dlatego procedura naboru wniosków konkursowych w ramach programu WCN powinna być uszczelniona w tym zakresie.

Zdecydowana większość czasopism ukazywała się terminowo. Należy jednak podkreślić ograniczenia tej analizy. Dane były gromadzone w stosunkowo krótkim czasie, co nie pozwala na uzyskanie pełnego obrazu płynności harmonogramu wydawniczego polskich czasopism. W tym celu należałoby monitorować zamieszczanie na stronach WWW kolejnych numerów/tomów czasopism przez przynajmniej jeden cykl publikacyjny, czyli minimum jeden rok kalendarzowy. W pełnych tekstach artykułów w zdecydowanej większości czasopism bibliografie załącznikowe były sporządzane w alfabecie łańskim. Czasopisma wybrane do analizy należy również pozytywnie ocenić w świetle wytycznych dla elektronicznych czasopism. Zdecydowana większość redakcji spełniła wybrane wymagania stawiane czasopismom w tym zakresie.

Jedynym parametrem, który oceniono negatywnie w przypadku zdecydowanej większości periodyków, było zamieszczenie na stronie WWW czasopisma noty/ORCID przy redaktorze naczelnym. Na stronie WWW blisko co siódmego czasopisma zamieszczono taką informację. Zgodnie z założeniami programu WCN periodyki zakwalifikowane do udziału w tym programie prezentują wysoką jakość naukową i w związku z tym mają potencjał na włączenie do międzynarodowego obiegu naukowego. Indeksowanie w bazach Scopus i/lub WoS CC zwiększa widoczność czasopisma i wzbudza zainteresowanie czasopismem wśród naukowców z całego świata. Prezentacja sylwetki redaktora naczelnego (ewentualnie pozostałych redaktorów) jest jedną z dobrych praktyk redakcyjno-wydawniczych i z pewnością pozytywnie wpływa na wizerunek czasopisma.

Wykonana analiza otwiera perspektywę związaną z powtórzeniem badania po zakończeniu pierwszej edycji programu WCN w celu sprawdzenia praktyk wydawniczo-redakcyjnych stosowanych w polskich czasopismach naukowych.

Realizacja przedstawionego tematu badawczego ujawniła wiele niuansów związanych z funkcjonowaniem czasopisma, których nie sposób pominąć. Stąd przygotowano zestaw najważniejszych rekomendacji dla redaktorów czasopism.

5. Rekomendacje dla redaktorów i wydawców czasopism

Na podstawie przeprowadzonej analizy sformułowano najważniejsze rekomendacje, które mogą być pomocne nie tylko redaktorom tytułów biorących udział w programie WCN, ale również redaktorom innych polskich periodyków, którzy doskonalą jakość swoich czasopism:

- Należy prowadzić jedną, aktualną stronę internetową czasopisma.
- Stronę internetową czasopisma należy systematycznie aktualizować.
- Na archiwalnych stronach WWW czasopisma należy zamieścić informację o nieaktywnym statusie strony i zamieścić odnośnik do aktualnej strony internetowej.
- W przypadku udostępniania treści czasopisma w repozytorium/bibliotece cyfrowej należy na stronie WWW czasopisma zamieszczać spis treści z odnośnikami do artykułów znajdujących w repozytorium/bibliotece cyfrowej.
- Na stronie WWW/w repozytorium/bibliotece cyfrowej czasopisma udostępnianego w otwartym modelu zawartość poszczególnych numerów/tomów należy zamieszczać zgodnie z harmonogramem wydawniczym. Na stronie WWW czasopisma udostępnianego w modelu subskrypcyjnym spisy treści poszczególnych numerów/tomów należy zamieszczać zgodnie z harmonogramem wydawniczym.
- Stronę internetową czasopisma należy prowadzić w sposób przejrzysty, a poszczególne informacje należy umieszczać tam, gdzie spodziewają się ich potencjalni autorzy, recenzenci oraz czytelnicy.
- Należy prowadzić pełną wersję anglojęzyczną strony WWW czasopisma.
- Na stronie internetowej czasopisma należy zamieścić notkę o redaktorze naczelnym (ewentualnie o innych redaktorach głównych) i numer ORCID. Notkę należy zamieścić w języku polskim i angielskim.
- Należy ujednoczyć nazewnictwo dotyczące redaktorów i rady naukowej, kierując się zasadami stosowanymi przez czasopisma o zasięgu międzynarodowym.
- Należy podać pełną afiliację redaktorów i członków rady naukowej.
- W opisie celów i zakresu czasopisma należy wyjaśnić, na czym polega oryginalność periodyku.
- Na stronie internetowej czasopisma, w plikach artykułów oraz innych źródłach informacji o periodyku należy podać jeden tytuł czasopisma zgodny z tytułem zarejestrowanym w bazie ISSN.
- W przypadku udostępniania pełnych tekstów artykułów należy określić warunki, na jakich można korzystać z tych publikacji.
- Na stronie internetowej czasopisma należy zamieścić zasady etyki i opis postępowania w przypadku nadużyć zgodny z wytycznymi COPE.

Bibliografia

- Aalbersberg I.J., Boutron I., Eggleton K., Elich J., Fennell C., Henderson L., Jong de J.P., Labbé C., Marušić A., Mehmani B., Mey H. van der, Princic A., Stell B., Roberts J., Rooryck J., Wicherts J. (2019). Declaration on transparent editorial policies for academic journals [online]. Radboud University. Dostępny w: <https://www.ru.nl/science/isis/research/transparency-declaration/> [przełączany 6.05.2019].
- Bemke-Świtilnik M. (2018). Analiza bibliometryczna współczesnych czasopism z zakresu nauk górniczych [rozprawa doktorska] [online], Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice, kps [przechowywany w Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA)]. Dostępny w: <http://hdl.handle.net/20.500.12128/6927> [przełączany 6.05.2019].
- Bemke-Świtilnik M. (2019). The Journal of Sustainable Mining in numbers – A developing international publication channel. *Journal of Sustainable Mining* [online], vol. 18, iss. 3, s. 113–114. Dostępny w: <https://doi.org/10.1016/j.jsm.2019.03.004> [przełączany 6.05.2019].
- Bemke-Świtilnik M., Drabek A. (2015). A citation analysis of the Research Reports of the Central Mining Institute. Mining and Environment using the Web of Science, Scopus, BazTech, and Google Scholar : A case study. *Journal of Scientometric Research* [online], vol. 4, iss. 4, s. 153–160. Dostępny w: <https://doi.org/10.4103/2320-0057.174861> [przełączany 6.05.2019].
- Burdzik T. (2017). Drapieżne czasopisma jako przykład nieetycznego publikowania. *Philosophy and Science: Philosophical and Interdisciplinary Studies* [online], t. 5, s. 131–149. Dostępny w: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.5155939> [przełączany 6.05.2019].
- Chadaj A., Turecka D. (2007). Analiza cytowań artykułów kwartalnika AGH Geologia na podstawie bazy SCI Expanded. *Geologia*, t. 33, z. 4, s. 109–140.
- Drabek A. (2001). Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych [rozprawa doktorska] [online], Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice, kps [przechowywany w Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA)]. Dostępny w: <http://hdl.handle.net/20.500.12128/4913> [przełączany 6.05.2019].
- Drabek A. (2014). Tytuł czasopisma i jego funkcja we współczesnym obiegu nauki. *Biuletyn EBIB* [online], nr 4(149), s. 1–15. Dostępny w: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/372> [przełączany 6.05.2019].
- Drabek A. (2018). Indeksowanie czasopism w referencyjnych bazach danych. Poradnik dla wydawców czasopism [online]. Poznań: Adam Mickiewicz University in Poznań; Scholarly Communication Research Group. Dostępny w: <https://doi.org/10.6084/M9.FIGSHARE.5683972> [przełączany 6.05.2019].
- Drabek A., Rozkosz E.A., Kulczycki E. (2017). Analiza opóźnień wydawniczych polskich czasopism naukowych. Raport nr 3 (Wersja 1.0) [online]. Poznań: Scholarly Communication Research Group. Dostępny w: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.4578394> [przełączany 6.05.2019].

- Gasparyan A.Y., Ayvazyan L., Kitaz G.D. (2011). Biomedical journal editing: elements of success. *Croatian Medical Journal* [online], vol. 52(3), s. 423–428. Dostępny w: <https://doi.org/10.3325/cmj.2011.52.423> [przełączany 6.05.2019].
- Gaston A.J. (2015). The development of Marine Ornithology: 2000–2015. *Marine Ornithology* [online], vol. 43, no. 2, s. 259–262. Dostępny w: <https://www.marineornithology.org/content/get.cgi?rn=1121> [przełączany 6.05.2019].
- Gawlik M., Gawinek A. (2017). „Nowa Biblioteka Usługi, Technologie Informacyjne i Media” narzędziem popularyzowania nauki (analiza bibliometryczna czasopisma). *Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media*, nr 4(27), s. 69–82.
- Haug, C.J. (2015). Peer-review fraud – hacking the scientific publication process. *New England Journal of Medicine*, nr 25(373), s. 2393–2395. Dostępny w: <https://doi.org/10.1056/nejmp1512330> [przełączany 6.05.2019].
- Jefferson T., Rudin M., Folse S.B., Davidoff F. (2006). Editorial peer review for improving the quality of reports of biomedical studies. *Cochrane Database of Systematic Reviews* [online]. Wiley, 2000–2019. Dostępny w: <https://doi.org/10.1002/14651858.MR000016.pub2> [przełączany 6.05.2019].
- Kamińska A. (2016). Informacja naukowa o górnictwie w świetle wydawnictw ciągłych uczelni technicznych w Polsce (1945–1989) [rozprawa doktorska], Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice, kps [przechowywany w Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA)].
- Kulczycki E. (2013). Otwarte czasopisma. Zakładanie czasopism naukowych oraz transformacja czasopism zamkniętych. Toruń: Stowarzyszenie EBIB. ISBN 9788363458010.
- Kulczycki E. (2017a). Kariera drapieżnych czasopism – przypadek Anny O. Szust. *Nauka*, nr 3, s. 71–83.
- Kulczycki E. (2017b). Punktoza jako strategia w grze parametrycznej w Polsce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, nr 49(1), s. 63–78.
- Kulczycki E. (2018). Stan praktyk publikacyjnych polskich czasopism naukowych w 2017 roku [online]. Dostępny w: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/15618> [przełączany 6.05.2019].
- Kulczycki E. (2019). Procedury ewaluacji czasopism, współczynniki wpływu i listy czasopism. Seria Raportów Centrum Studiów nad Polityką Publiczną UAM, 8. Poznań: Centrum Studiów nad Polityką Publiczną UAM.
- Kulczycki E., Rozkosz E.A., Drabek A. (2019). Internationalization of Polish journals in the social sciences and humanities: transformative role of the research evaluation system. *Canadian Journal of Sociology*, vol. 44, no. 1, s. 9–38.
- Martin B.R. (2013). Whither research integrity? Plagiarism, self-plagiarism and coercive citation in an age of research assessment. *Research Policy* [online], vol. 42, no. 5, s. 1005–1014. Dostępny w: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2013.03.011> [przełączany 6.05.2019].
- Maruść M. (2012). May the wind be at your back. *Transactions on Maritime Science* [online], vol. 1, no. 1, s. 5–11. Dostępny w: <https://doi.org/10.7225/toms.v01.n01.001> [przełączany 6.05.2019].

- Marušić A., Marušić M. (1999). Small scientific journals from small countries: breaking from a vicious circle of inadequacy. *Croatian Medical Journal*, vol. 40, no. 4, s. 508–514.
- Marušić M., Marušić A. (2009). The purpose of scientific journals: small is important. *The Journal of Tehran University Heart Center*, vol. 4, no. 3, s. 143–148.
- Mazov N.A., Gureev V.N. (2016). The editorial boards of scientific journals as a subject of scientometric research: A literature Review. *Scientific and Technical Information Processing* [online], vol. 43, no. 3, s. 144–153. Dostępny w: <https://doi.org/10.3103/s0147688216030035> [przełączany 6.05.2019].
- MNiSW (2019). Informacja w sprawie wyników konkursu ogłoszonego w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Dostępny w: <https://www.gov.pl/web/nauka/informacja-w-sprawie-wynikow-konkursu-ogloszonego-w-ramach-programu-wsparcie-dla-czasopism-naukowych> [przełączany 6.05.2019].
- Norris M., Oppenheim C., Rowland F. (2008). The Citation Advantage of Open-Access Articles. *Journal of the American Society for Information and Technology* [online], vol. 59, no. 12, s. 1963–1972. Dostępny w: <https://doi.org/10.1002/asi.20898> [przełączany 6.05.2019].
- Osiewalska A. (2009). Bibliometryczna analiza czasopism z zakresu nauk ekonomicznych [rozprawa doktorska], Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice, kps [przechowywany w Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA)].
- Osiewalska A., Osiewalski J. (2013). „Folia Oeconomica Cracoviensia” pod redakcją Andrzeja Iwasiewicza (analiza bibliometryczna). *Folia Oeconomica Cracoviensia*, vol. 54, s. 35–56.
- Racki G. (2005). Najbardziej znane publikacje Przeglądu Geologicznego z lat 1996–2003 (na podstawie bazy Scopus™). *Przełącz Geologiczny*, vol. 53, nr 10/1, s. 839–843.
- Rozkosz E.A. (2018). Rozwój czasopisma naukowego. Poradnik dla redaktorów i wydawców [online]. Szczecin: Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie. Dostępny w: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.6244331> [przełączany 6.05.2019].
- Rozporządzenie (2018a). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie pomocy de minimis w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”. Dz.U. 2018, poz. 1832.
- Rozporządzenie (2018b). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 7 listopada 2018 r. w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych. Dz.U. 2018, poz. 2152.
- Salager-Meyer F. (2015). Peripheral scholarly journals: from locality to globality. *Ibérica*, vol. 30, s. 15–36.
- Scopus (2019a). Content Policy and Selection. You need quality content, and Scopus delivers: an overview for individual researchers [online]. Elsevier. Dostępny w: <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content/content-policy-and-selection> [przełączany 6.05.2019].
- Scopus (2019b). Scopus Title Suggestion [online]. Elsevier. Dostępny w: <https://suggestor.step.scopus.com/suggestTitle/step1.cfm> [przełączany 6.05.2019].

- Śleszyński P. (2013). Cytowania polskich czasopism naukowych z zakresu geografii i badań regionalnych po 1990 r. *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 3(53), s. 75–88.
- Testa J. (2019). Journal selection process [online]. Web of Science [tekst niepublikowany, w posiadaniu autorek].
- Thombs B.D., Levis A.W., Razykov I., Syamchandra A., Leentjens A.F.G., Levenson J.L., Lumley M.A. (2015). Potentially coercive self-citation by peer reviewers: A cross-sectional study. *Journal of Psychosomatic Research* [online], vol. 78, iss. 1, s. 1–6. Dostępny w: <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2014.09.015> [przełączany 6.05.2019].
- Ustawa (1984). Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe. Dz.U. 1984 nr 5, poz. 24.
- Walker J. (2009). Online journals: the path towards visibility and quality. *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology* [online], vol. 3, s. 175–184. Dostępny w: <https://doi.org/10.3126/dsaj.v3i0.2786> [przełączany 6.05.2019].